VIKIPEEDIA

Lamnso keel

See artikkel ootab keeletoimetamist.
Kui oskad, siis palun aita artiklit keeleliselt parandada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Lamnso_keel&action=edit). (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

See artikkel vajab toimetamist.
Palun aita artiklit toimetada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Lamnso_keel&action=edit). (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Artikkel vajab vormindamist vastavalt Vikipeedia vormistusreeglitele.
(Miks see märkus siin on?) (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Lamnso keel ehk **nsoo keel** on bantu keel, mis kuulub Nigeri-Kordofani keelkonnale.

Lamnso keelt räägitakse nsoo rahvaste poolt. Lamnso keelt kõneldakse rohumaadel looderajoonis Kamerunis ja väiksel alal Kagu-Nigeerias. Kõnelajate arv on ligi 240 000 inimest.[1] Lamnso on toonikeel. Vokaalide toon eristab tähendust. Lamnso keelt kirjutatakse ladina tähestikuga. Lamnso keel kuulub SVO-keelte hulka.

Lamnso keel	
Kõneldakse	Kamerun Nigeeria
Kokku kõnelejaid	240 000
Keelesugulus	Nigeri-Kordofani hõimkond ▪ Atlandi-Kongo keelkond ▪ Benue-Kongo ▪ bantulikud keeled ▪ **lamnso keel**
Keelekoodid	
ISO 639-3	Lns

Sisukord

Toonid[2]

Märk	Toon	Näide 1	Tähendus	Näide 2	Tähendus	Näide 3	Tähendus
´	Tõusev toon	wú	vihm	yó	madu	dzə́n	tantsima
`	Langev toon	wù	ta	yò'	mitte	sàmbà	seitse
^	Tõusmine ja langemine toon	dzə̂n	vana	tân	viis	də̂r	raske
'	Kõrisulghäälik	mò'ón	üks	yó'	hõõruma	tár'	kolm

Tähestik[3]

a = ä	b = b	c = č	d = d	e = e	ə = õ	f = f
g = g	h = h	i = I	j = dž	k = k	l = l	m = m
n = n	ŋ = ng	o = o	p = p	r = r	s = s	t = t
u = ʌ	v = v	w = w	y = j	z = z		

Häälikud[4]

Vokaalid	Diftongid
aa = a	ay = ae
ee = ee	ey = ei
əə = õõ	əy = õi
ii = i	iy = i
oo = oo	oy = oi
uu = u	uy = ui

Tüüpilised häälikuühendid[5]

bv	dz	gb	gh	gv	gw	jw	kf	kp	kw
mb	mf	mt	mv	nj	ns	nt	ny	ŋg	ŋk
ŋw	sh	ts	ghv	mbv	ndz	nsh	ŋgv	ŋgw	shw

Numbrid[6][7]

mò'ón – üks
bà – kaks
tár – kolm
kwee – neli
tân – viis
ntùfù – kuus
sàmbà – seitse
wame – kaheksa
bv'ə – üheksa
gvəm – kümme

Isikulised asesõnad[8]

Subjekt	Objekt
M / mo – mina	mo – mina
à – sina	wo – sina
wù – tema (mees või naine)	wùn – tema
k – tema	sho – tema
ver/ vesn/ woso – meie	ver/ vesn/ woso – meie
ven – teie	ven – teie
awune/ à – nad	awune – nad
v – asjad (objektid)	v – asjad
em – minu	
e – sinu	
er/esn – meie	
en – teie	
ev – nende	

Nimisõnad

Lamnso keeles on nii prefikseid kui ka sufikseid. Lamnso keeles on neli klassi nimisõnu. [9]

- Esimene klass hõlmab nii inimesi, inimeste rühmasid, inimeste tegevusi, loomade rühmasid kui ka objektide rühmasid. Esimese klassiga mitmuse käänet kasutades, on kohustuslik lisata a-eesliide.
- Teine klass hõlmab nii asju, loomi kui ka enamikku kehaosadest. Teine klass toimib esimesest tüübist erinevalt, eesliite asemel lisatakse sõna järele -si sufiks.
- Kolmas klass muudab sõna tüvi. Nende sõnade eesliited muutuvad. See klass hõlmab mitmesuguseid asju. Kõik need sõnad, mis kuuluvad sellele tüübile algavad ki- prefiksiga ainsuses ning vi-prefiksiga mitmuses.

- Neljas klass hõlmab väikseid asju ja loendamatuid objekte (näiteks: vedelikud). Neljas klass kasutab kolmanda tüübiga sarnast süsteemi. Ainsuses rakendatakse shi-prefiksit, mitmuses kasutatakse me-prefiksit.

Nimisõna klassid[9]

Klass	Sisu	Ainsuse märk	Mitmus märk	Ainsus näited	Mitmus näited
I	inimesed, inimeste rühmad, inimeste tegevused , loomade rühmad ja objektide rühmad	markeerimata	a- prefiks	fon = kuningas, ŋwa' = raamat	a-fon = kuningad, a-ŋwa' = raamatud
II	asjad, loomad ja kehaosad	markeerimata	-si sufiks	njoŋ = okas, lavsi = majad	njoŋsi = okkad, lav = maja
III	mitmesugused asjad	ki- prefiks	vi- prefiks	kintam = rist, kiyuŋ = loll	vintam = ristid, viyuŋ = lollid
IV	väiksed asjad ja loendamatud objektid	shi- prefiks	me- prefiks	shijiy = täht, shiliv = süda	mejiy = tähed, meliv = südamed

Uut sõna luuakse verbi nimisõnadega seostades, järgi SV sõnajärele. Kui kasutatakse verbi, siis verb järgneb nimisõnale, i lk 17 kui adjektiivi, siis adjektiiv tuleb enne ja nimisõna selle järel. [10]

Näiteks: ŋgaa = üks, kes shoŋ = varastama ŋgaashoŋ = varas (üks, kes varastab)

dzə̂n = vana lúmen = mees dzə̂nlúmen = vanamees

Nagu eesti keeles on võimalik verbist luua nimisõna, siis selles olukorras ki- eesliide lisatakse verbile. [10]

Näiteks: néŋ = valetama kinéŋ = vale kpú = surema kikpú = surm

Mineviku, oleviku ja tuleviku vormid

On kaks minevikuvormi tüüpi: lihtminevik ja enneminevik.[11]

Esimene lihtmineviku tüüp kasutab abisõna „ki“ enne verbi ja määrab tegevuse, mis just toimus. Nii teist kui ka kolmandat tüüpi lihtminevikku väljendatakse isikuliste asesõnade vokaalide pikendamise kaudu. Enneminevik pikendatakse isikulise asesõna vokaali ning kasutatakse asesõna „lo“ enne verbi.

Olevikuvormis on kohustuslik kasutada lühikese vormi isikulist asesõna.[12] Lamnso keeles on markeeritud rakendatakse tulevik.

Tuleviku on kolme tüüpi:

- Esimene tüüp määratakse abisõnaga „yii“, mis näitab, et midagi on täna toimumas.
- Teises tüübis kasutatakse abisõna „wiy“, mis määrab sündmuse, mis on toimumas homme või ülehomme.
- Kolmas tüüpi määratletakse abisõna „ghàn“, mis näitab, et tegevus toimub kaugemas tulevikus.

Tempus[13]

Tempus	Märgid	Näide	Tähendus
Lihtminevik I	ki abisõna	wù ki búune	ta just magas
Lihtminevik II	pikendatud asesõna vokaal	wù-uu joy	ta oli haige
Enneminevik	pikendatud asesõna vokaal ja "lo" abisõna	Wù-uu lo yi	ta oli söönud
Olevik	lühike asesõna	M shi, Wù tú ŋkeè	Ma näen und, Ta hoiab kilpi
Tulevik I (Varsti)	yii abisõna	Wù yii shiy yiy wù	Varsti Ta kaitseb oma ema
Tuleviku II (Homme või ülehomme)	wiy abisõna	Wù wiy dzə́n	Ta tantsib homme
Tuleviku III (Millalgi tuleviks)	ghan abisõna	Wù ghàn kpú	Ta on tulevikus suremas

Osastavas käändes tuleb omanik nimisõna järel. [14]

Näiteks: lav mo – minu maja (maja minu), meliv ev – nende südamed (südamed nende), si shisi = kassi silm

Eituses kasutatakse kahte eitusõna: „bo“ isikulise asesõna ees ja „yo'“ verbi ees. [15]

Näiteks: Bo m yo' yúiyri lúmen – ma ei tapa meest (ei ma ei tapa meest), Bo jwi yo' lúm lúmen – koer ei hammusta meest (ei koer ei hammusta meest)

Kui on vaja asukohta tähistada, siis on kohustuslik kasutada eessõna enne koha nime.

Näiteks: „e mvm“ – sees, Wù nó mènsə e mvm kóv – ta joob verd metsas, vəiy tôn e mvm lav – tulekahju põleb majas, wôŋ nso' – nsoo riik

Viited

1. http;//www.ethnologue.com/language/lns
2. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee, lk. 7
3. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee, lk. 5–6
4. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee, lk. 6
5. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee, lk. 6–7
6. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 31
7. A Phonology of Nso language, Karl ja Winifred Grebe, lk. 48–50
8. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 20, 22
9. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 8
10. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 17
11. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 38–39
12. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 37
13. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 37–40
14. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 19
15. Elements of Lamnso' Grammar and Basic Lam Nso' vocabulary, William Banyee lk 41

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Lamnso_keel&oldid=5029462"

Selle lehekülje viimane muutmine: 16:37, 18. juuni 2018.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.